

تأثیر کووید ۱۹ بر پیامدهای اقتصادی و بازارهای مالی در ایران و جهان

حبيب اله نخعی *

ناصر زینبی

علی نیک پور

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۱/۰۷ تاریخ چاپ: ۱۴۰۰/۱۲/۰۲

چکیده

ویروس کووید ۱۹ با تبدیل شدن به یک ویروس همه گیر جهانی، پیامدهای اقتصادی بسیاری را در پی داشته و تقریباً همه کشورهای دنیا از آن متأثر شده و بنابراین انتظار می رود تا اقتصاد جهانی سال ۲۰۲۱ را با یک رکود قابل توجه سپری کند. بیماری کووید ۱۹، منجر به تغییرات زیادی در نظم جهانی در طول قرن گذشته، بی ثبات کردن اقتصاد جهانی، توسعه اجتماعی، تجارت، ریسک، مدیریت مالی و بازارهای مالی شد. همچنین، شیوع ویروس کرونا منجر به واکنش های منفی شدید بازارهای بورس سهام در کشورهای مختلف شده است. در این میان، ایران نیز مانند بسیاری از کشورهای درگیر این همه گیر جهانی شده و در نتیجه از پیامدهای اقتصادی ناشی از آن رنج می برد. این ضرورت باعث شد تا به پیامدهای اقتصادی ناشی از این بیماری بر اقتصاد ایران نیز پرداخته شود. اقتصاد ایران ۲ سال سخت ۹۹ و ۱۴۰۰ را پشت سر گذاشته و هم اکنون با یک پدیده جهانی مواجه شده است. در پژوهش حاضر تلاش می شود، به تمامی پیامدهای اقتصادی ناشی از ویروس کووید ۱۹ در سراسر جهان و نیز بازارهای بورس سهام و به طور خاص به ایران و وضعیت آن در اقتصاد ایران پرداخته شود.

واژگان کلیدی

اقتصاد ایران، کووید ۱۹، اقتصاد و امور مالی، متغیرهای اقتصادی، بازارهای بورس سهام

۱. نویسنده مسئول، استادیار گروه حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند، ایران. (hnakhaei@iaubir.ac.ir)

۲. دانشجوی دکتری حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد قائنات، ایران. (naserzeinabi@gmail.com)

۳. دانشجوی دکتری حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد قائنات، ایران. (nikpour.ali64@gmail.com)

مقدمه

شیوع کووید ۱۹، در دسامبر ۲۰۱۹ از شهر ووهان در استان هوبای چین آغاز شد و با گذشت زمان، این ویروس در سرتاسر جهان پخش شد اگرچه مرکز شیوع این بیماری در ابتدا چین بود، ولی هم‌اکنون موارد ابتلای بسیاری در کشورهای دیگر گزارش شده است درحالی که بعضی کشورها قادرند به طور مؤثرتری موارد مبتلا به این بیماری را درمان کنند، ولی هنوز مشخص نیست موارد جدید تا کی و کجا ظهور پیدا خواهند کرد. با توجه به خطر کووید-۱۹ برای سلامت عمومی در جهان، سازمان بهداشت جهانی^۱ (WHO)، وضعیت اضطراری بهداشت عمومی را برای نشان دادن نگرانی بین‌المللی برای هماهنگی پاسخ‌های بین‌المللی به این بیماری اعلام کرد و متعاقب آن کووید-۱۹ به‌عنوان یک بیماری همه‌گیر جهانی معرفی شد.

شیوع ویروس کرونا منجر به غافلگیری اقتصاد جهان، به ویژه افت شدید در بازارهای مالی شده است. در گزارش منتشر شده درباره ریسک‌های اقتصاد جهانی ۲۰۲۰، پنج ریسک عمده برای اقتصاد پیش‌بینی شده است که تمامی آنها مربوط به مسائل زیست‌محیطی هستند. موضوع بیماری‌های عفونی در رتبه دهم این گزارش قرار داشت و وقوع آن بسیار غیرمحمول بود، در این حین همواره بیشترین توجه تصمیم‌گیرندگان و سیاستمداران شرکت‌ها به موارد سنتی مربوط به ریسک‌های کسب و کار یا مسائل مربوط به تغییرات آب و هوایی کره زمین بوده است، اما تنها چند هفته بعد از شیوع این ویروس نگرش به مسائل مالی شرکت‌ها به طرز عجیبی تغییر کرده است. تاثیر ویروس کرونا بر اقتصاد کشورها بسیار نامشخص است زیرا گسترش بیماری، شدت و میزان مرگ و میر، اثرات اقتصادی نامطلوب و منفی بر بخش‌های مختلف، همچنان عوامل مبهمی به شمار می‌آیند؛ اما در این وضعیت سطح واکنش بازارهای بورس سهام به ویروس کرونا و به اصطلاح پیشخور شدن قیمت‌ها گواه تاثیرات منفی بر اقتصاد شرکت‌ها و بازارهای بورس می‌باشد. در این حالت، بازارهای سهام به طور مداوم با توجه به احتمالات مربوط به اثرات منفی بر بخش مالی به روز رسانی می‌شوند و کاهش ارزش اکثر بازارهای سهام نشان از اعتقاد سرمایه‌گذاران و تحلیل‌گران به اثر منفی شدید ویروس کرونا بر اقتصاد جهان می‌باشد. تاثیرات منفی اقتصادی ویروس کرونا در غالب ترکیبی از شوک‌های تقاضا، عرضه و عدم قطعیت ظهور کرده است که عمدتاً به دلیل بسته شدن کارخانه‌ها، شرکت‌ها و همچنین محدودیت‌های سفر برای اقتصاد تمامی کشورها مضر خواهد بود. اثرات زیان‌بار اقتصادی این تحولات برای کشورها به دلیل قطع زنجیره تامین جهانی، کاهش تقاضا برای کالاها و خدمات وارداتی و همچنین کاهش قابل توجه در گردشگری بین‌المللی و سفرهای تجاری قابل توجه است. تاریخ نشان می‌دهد که وقتی یک بیماری ظهور می‌کند اثرات اقتصادی ایجاد شده کم خواهد بود و بازارهای سهام به طور متوسط تحت تاثیر قرار خواهند گرفت. بر اساس بررسی‌های اقتصادی که تاکنون و در زمان اپیدمی صورت گرفته است نشان می‌دهد که شیوع ویروس کرونا بخش‌های اقتصادی از جمله زیر گردشگری، بازرگانی خارجی، بازار سرمایه، بازار ارز، بازار مسکن، کسب و کارهای خرد، کسب و کارهای عمومی، قیمت کالاها، تولید ناخالص داخلی را تحت تأثیر قرار خواهد داد. با توجه به ضرر و زیان‌های ناشی از شیوع ویروس کرونا در اقتصاد ایران، در صورتی که در مورد جبران زیان‌های اقتصادی فوراً چاره‌اندیشیده نشود و راهکاری به طور عملی در پیش گرفته نشود آسیب‌های وارده تصاعدی خواهد شد و بسیاری از فعالان اقتصادی با چالش‌های زیادی روبه‌رو خواهند شد که حتی ممکن است از چرخه اقتصادی حذف شوند.

¹ - World Health Organization

در ایران، شیوع کرونا ویروس از انتهای سال ۱۳۹۸ و تداوم آن در سال ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰، اقتصاد کشور را در یک وضعیت رکود همراه با نااطمینانی قرار داده است. کشوری که پس از سپری دو سال سخت، دچار کاهش تشکیل سرمایه ثابت شده و ظرفیت تولید بالقوه اقتصادی نیز کاهش یافته است و دستیابی به سطح رفاه سال ۱۳۹۰ و پیش از آن دشوار است. از طرف دیگر، بالا بودن نرخ تورم برای دو سال پیاپی ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ و همچنین پیش‌بینی تورم بالای ۲۵ درصد برای سال ۱۳۹۹ نیز موجب شده است تا بنگاه‌های بسیاری توانایی ادامه فعالیت خود را از دست بدهند. با این حال پیش‌بینی می‌شد که بدون کرونا، اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۹ رشد مثبت غیرنفتی (هر چند اندک) را ثبت کند ولی با شیوع این بیماری، وضعیت رکود و بی‌ثباتی در اقتصاد ایران ظهور پیدا کرد، کاهش تقاضا برای صادرات محصولات ایران (و به طور کلی کاهش تجارت جهانی) تقاضای کل را از طرف تجارت خارجی متأثر ساخت. در بخش داخلی نیز تقاضای کل هم به دلیل کاهش درآمد خانوار و هم کاهش برخی کالاها و خدمات که به شیوع بیشتر ویروس منجر می‌شوند (مانند حمل و نقل، رستوران و هتل‌داری، پوشاک و غیره) تحت تأثیر قرار می‌دهد. از طرف دیگر عرضه کل اقتصاد نیز به دلیل اختلال در شبکه تأمین مواد اولیه و محدودیت فعالیت برخی از واحدهای صنفی با شوک عرضه مواجه شده است (گزارشات دفتر مطالعات اقتصادی، ۱۳۹۸).

تأثیر کرونا بر بازار سهام

شیوع ویروس کرونا در ایران نیز تأثیر بسیاری بر اقتصاد داخلی داشته و خواهد داشت؛ به باور کارشناسان اقتصادی در ایران، داستان کمی پیچیده‌تر است، زیرا علاوه بر آسیب‌های اقتصاد جهانی، اقتصاد ایران به دلیل وابستگی به نفت، تحریم‌های بین‌المللی، رشد منفی اقتصاد، تورم بالا و ... آسیب‌های بیشتری را شاهد خواهد بود. در این بین مردم ایران به علت عدم آگاهی وارد بورس شده و به علت عدم آموزش درست در زمینه بورس از قبل مشخص است که بسیاری از اشخاصی که سرمایه‌های سنگین در بورس گذاشته‌اند از پیش شکست خورده هستند. اقتصادی که در چند سال گذشته نقدینگی به طور متوسط سالی ۲۵ درصد زیاد شده اما تولید به طور متوسط ۲ درصد رشد کرده است، در حال حاضر نمی‌تواند رنگ آرامش اقتصادی را به خود بگیرد؛ زیرا می‌توان گفت اقتصاد ایران تقریباً به جراحی اساسی نیاز دارد؛ در غیر این صورت باید همیشه شاهد نوسانات شدید قیمتی و نوسانات زیاد در بازارهای مالی باشیم. نسبت ارزش بازار بورس به نقدینگی حدود ۱۸۰ درصد از نظر آماری نزدیک شده است؛ همچنین، نسبت ارزش بازار بورس به تولید ناخالص داخلی ۱۳۰ درصد و میانگین وزنی بازار به ۲۰ درصد رسیده است. در اینکه اکثر سهام‌های بازار بورس حبابی شده شکی نیست اما ریزش شدید فقط یکی از سناریوهای تخلیه این حباب به نظر می‌رسد.

حباب فعلی بازار بورس به چند روش قابل تخلیه می‌باشد:

یک: ریزش بازار

دو: افزایش قیمت ارز و طلا و مسکن و خودرو

سه: افزایش تورم

چهار: ارزهای اولیه گسترده ارزیابی‌ها و توسعه بازار اولیه

در این بازار آشفته کرونا قیمت سکه و طلا از حاصل ضرب دو متغیر قیمت اونس جهانی طلا و قیمت دلار در ایران به همراه یک سری ضرایب ثابت به دست می‌آید پس برای مهار قیمت سکه و طلا در عصر کرونا باید قیمت دلار کنترل شود. در اینکه در این روزها بازار بورس پر بازدیدترین بازار در ماه‌های اخیر بوده هیچ تردیدی نیست اما واقعیت این

است که مدت هاست در ارتباط بین بازار بورس و اقتصاد ایران قطع شده است. در یکی از خبرها آمده بود در یک روز ۹۲۵ میلیارد تومان نقدینگی وارد بورس شده است یعنی در هفته های بعد از این تحلیل هیچ اقدام فاندامنتال و تکنیکال برای پیش بینی بازار به کار نمی آید و فقط باید به جریان نقدینگی توجه کرد چیزی شبیه حرکت دلار در تابستان ۹۷ و رسیدن قیمت به نزدیک ۲۰ هزار تومان!!!!

اثرات اقتصادی کرونا و ویروس

وقتی برخی بیمارستان های خصوصی تهران هم به دلیل کاهش شدید تقاضا مجبور به تعدیل نیرو شدند این فرضیه را تایید می کند که رکود تقاضا مهمترین مشکل اقتصاد ایران بعد از کرونا است در هفته های بعد در بسیاری از بخش ها فروش نقدی دیگر جواب نمیدهد و باید به تنوع روش های فروش فکر کرد. تورم در این روزها مثل قاتل خونسرد در حال از بین بردن ارزش دارایی ها درآمدها و حقوق های مردم است. تورم ۴۲ درصدی سال ۹۸ یعنی هرکس درآمدهای سال گذشته اش به این اندازه افزایش نداشته فقیرتر شده است یعنی گسترش فقر و بخش های زیادی از جامعه به واسطه ویروس نوظهور کرونا... اقتصاد ایران فشارهای دوگانه تحریم و تبعات ویروس کرونا را توأمان تجربه می کند، هرچند اقتصاددانان بر این باور هستند که چنانچه سریع تر واکنشی برای کرونا یافت شود، افت ها کمتر بوده و اقتصاد سریع تر به روال عادی باز می گردد. هرچند تاثیرات خبر تست اولیه مثبت واکسن کرونا شرکت مودرنا در بازارهای مالی قیمت جهانی طلا ۴۰ درصد کاهش پیدا میکند، قیمت جهانی نفت ۳ دلار افزایش پیدا می کند، شاخص داوجونز ۴ درصد افزایش پیدا می کند؛ یعنی در اقتصاد جهانی یه جوری همه چیز به کرونا بسته شده که انگار وسط بیمارستان نشسته ایم و درحال معامله هستیم. در گزارشی که مرکز پژوهش های مجلس منتشر کرده آمده است: اقتصاد ایران در حالی با معضل کرونا مواجه شده که متغیرهای اقتصاد کلان وضعیت مناسبی را نشان نمیدادند. براساس اعلام مرکز آمار ایران رشد اقتصادی در ۹ ماهه نخست سال ۱۳۹۸، در حدود منفی ۷٫۶ درصد و رشد اقتصادی بدون نفت نیز تقریباً صفر بوده است. همچنین، نرخ تورم نقطه به نقطه نیز در پایان بهمن ماه ۲۵ درصد بوده است. از سوی دیگر دولت به لحاظ منابع در تنگنا قرار دارد و کسری بودجه دولت یکی از معضلات مهم اقتصاد ایران برای سال ۱۳۹۹ است. در چنین شرایطی، هزینه های تحمیل شده در اثر اپیدمی کرونا و همچنین کاهش تولید ناشی از آن، می تواند اقتصاد را با تورم های بالاتر و رشدهای اقتصادی پایین تر مواجه سازد. از بین رفتن برخی از مشاغل و یا کاهش شدید درآمد در برخی از بخش ها باعث کاهش رشد اقتصادی می شود و از طرف دیگر، برخی مشاغل دیگر مانند تولیدات مواد بهداشتی و... در این بازه زمانی رشد بالایی خواهند داشت. شوک ناشی از کرونا، اقتصاد را هم با شوک عرضه و هم با شوک تقاضا مواجه میسازد. از یک طرف عرضه نیروی کار کاهش یافته و از طرف دیگر در تأمین مواد اولیه تولید نیز مشکلاتی ایجاد شده است شوک عرضه، شوک تقاضا را به همراه خواهد داشت. تعطیلی کسب و کارها، منجر به تعدیل نیروی کار می شود و کاهش درآمد خانوار، کاهش تقاضا را به همراه دارد. از طرف دیگر عدم اطمینان نسبت به آینده، خانوار را به تصمیم پس انداز بیشتر و به تعویق انداختن خرید اقلام غیر ضروری ترغیب می کند. همین امر کاهش تقاضای کل بیشتری را موجب میشود؛ بنابراین انتظار میرود رکود اقتصادی ناشی از شوک ارزی و تحریم ها تشدید شود و لذا لازم است تا سیاست های حمایتی هم از خانوار و هم از کسب و کار صورت گیرد. در شرایطی که دولت با تنگنای مالی مواجه بوده و علاوه بر کاهش درآمدهای ناشی از تحریم و کاهش قیمت نفت و فرآورده های نفتی، با افزایش هزینه های بهداشتی و درمانی ناشی از کرونا نیز روبه رو است، منابع برای سیاست های حمایتی به

شدت محدود است. از این رو بسیار مهم است که سیاست‌های حمایتی، بهینه اتخاذ شده و از اجرای سیاست‌های حمایتی کور (نظیر تخصیص ارز ترجیحی به برخی کالاها) اجتناب شود، زیرا به احتمال قوی، این منابع با هزینه تورم تأمین شده‌اند. بر این اساس سیاست‌های افزایش تقاضای کل از طریق جلوگیری از کاهش اشتغال و درآمد خانوار باید در اولویت قرار گیرند.

آثار اقتصادی شیوع این ویروس بر کسب و کارها و فعالیت‌های اقتصادی در کشور را می‌توان از ابعاد مختلف مورد بررسی قرار داد. نگرانی نسبت به شیوع ویروس بر رفتار مصرفی خانوارها اثرگذار است. از سوی دیگر با کاهش تقاضا، بنگاه‌های اقتصادی، کسب و کارها به ویژه کسب و کارهای کوچک تحت تأثیر شیوع ویروس کرونا قرار می‌گیرند. با این وجود تمام بخش‌های اقتصادی به یک نسبت دچار رکود نمی‌شوند. بخش‌هایی از اقتصاد که محدودیت‌های کنترلی از سوی دولت جهت کنترل و کاهش ابتلاء اعمال می‌گردد. بخش‌هایی مانند گردشگری و حمل و نقل از جمله بخش‌هایی هستند که به سرعت تحت تأثیر شیوع ویروس کرونا قرار می‌گیرند. اصناف به ویژه خرده‌فروشی به خاطر محدودیت‌هایی که باید توسط دولت‌ها برای مجموعه‌های تجاری و بازارها اعمال شود و یا به واسطه خود قرنطینه کردن که توسط شهروندان صورت می‌گیرد، با رکود مواجه می‌شوند.

همچنین با شیوع ویروس کرونا و نگرانی مردم از ورود به اماکن عمومی نظیر فروشگاه‌ها، مراکز خدماتی و... بسیاری از مشاغل و کسب و کارها با کاهش تقاضا و فروش کالاها و خدمات خود مواجه شدند. به نظر می‌رسد بیشترین آسیب را بخش خدمات و زیربخش‌های آن در مقایسه با سایر بخش‌ها؛ اقتصاد شهری در مقایسه با اقتصاد روستایی؛ کارگران در مقایسه با کارفرمایان و گروه‌های آسیب‌پذیر و شاغل در بخش غیررسمی شهری در مقایسه با سایر خانوارها متحمل خواهند شد.

هرگونه سیاستی که برای کنترل شیوع کرونا به اجرا گذاشته می‌شود باید به طور همزمان به بررسی آثار اقتصادی آن نیز بپردازد و در مقابل هرگونه سیاست حمایتی از کسب و کارها و مردم که صورت می‌گیرد، باید به طور همزمان به کنترل شیوع کرونا نیز کمک کند. شرط اصلی برای کنترل شیوع کرونا، کاهش حداکثری تعاملات اجتماعی غیرضروری در یک ماه آینده خواهد بود. لازمه این امر تعطیلی بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی غیرضروری است که البته هزینه‌های اقتصادی را به افشار مختلف تحمیل خواهد کرد. حجم بسته محرک اقتصادی ایران توسط دولت ۱۰۰ هزار میلیارد تومان اعلام شد. دو موضوع مهم که قابل طرح است؛ اولاً میزان کفایت این بسته برای خروج از بحران است و دوم محل تأمین آن. در مورد موضوع اول، برای آنکه قابلیت مقایسه ایجاد شود نسبت حجم بسته محرک به تولید ناخالص داخلی هر کشور سنجیده می‌شود. با نگاهی به بسته محرک اقتصادی سایر کشورهای درگیر، می‌توان پی برد که بسته ۲ تریلیون دلاری ایالات متحده، حدود ۱۰ درصد تولید ناخالص داخلی این کشور است. همچنین بسته محرک اقتصادی سایر کشورهای توسعه یافته مانند ژاپن و آلمان اندکی کمتر از ۱۹ درصد تولید ناخالص داخلی آن کشورها است، برای سنگاپور ۱۳ درصد و برای بریتانیا حدود ۴ درصد است. همچنین این نسبت براساس ادعای موسسه رتبه بندی فیچ، در کشورهای حوزه خلیج فارس، برای بحرین و عمان حدود ۳۰ درصد، برای امارات متحده عربی و قطر حدود ۱۰ درصد و برای رقیب منطق‌های ایران یعنی عربستان سعودی ۴ درصد است.

بر اساس اطلاعات موجود، به طور متوسط در حدود ۷۵ درصد اقتصاد دنیا، حجم بسته‌ای به اندازه ۵ درصد کل تولید ناخالص داخلی دنیا توسط دولت‌ها پیشنهاد شده است. این درحالی است که بسته محرک اقتصادی پیشنهاد شده

در ایران ۰,۲ درصد تولید ناخالص داخلی ایران و ۷ درصد بودجه سال جاری است. علاوه بر این، براساس نظر اقتصاددانان، از آنجاکه تاکنون ایران بسته حمایت مالی نداشته است، این بسته محرک اقتصادی نه یک بسته مالی که شبیه به یک بسته سیاست پولی است. هرچند براساس تحلیل موسسه فیچ، بسته محرک اقتصادی بزرگتر لزوماً منجر به بهبود نسبی رفاه نخواهد شد. در مورد موضوع دوم نیز باتوجه به شرایط بودجه سال جاری و موارد اشاره شده در این یادداشت، محل تأمین آن نامشخص به نظر می‌رسد. بسته ای که حتی از درخواست استقراض ایران از IMF بیشتر است. در بازار اتفاق نظر هست که در آمریکا به عنوان نماینده اقتصاد جهانی، سه ماهه اول سال ۲۰۲۰ رکود و رشد اقتصادی منفی خواهیم داشت برای پیش بینی آینده نیاز داریم اتفاقات و واقعیات رخ داده را بررسی و تجزیه تحلیل کنیم طبق تایید سازمان بهداشت جهانی بیماری کووید ۱۹ به مرحله همه گیری رسیده و اکنون تمامی کشورهای جهان با بیش از ۱/۲ میلیون مبتلا و ۶۵ هزار مرگ درگیر این بیماری هستند. از دو ماه پیش همزمان با نا اطمینانی و بحران نقدینگی در بازارها، آشفستگی آغاز شد و از ۱۹ فوریه تا ۲۰ مارس ۲۰۲۰ بورس های آمریکا، انگلیس، فرانسه و آلمان بیش از ۳۰ درصد افت کردند در همین مدت ۴ بار مکانیزم فیوز در بورس های آمریکا فعال شد و جهت جلوگیری از سقوط بیش از ۷ درصد معاملات برای ۱۵ دقیقه معلق شدند، اتفاقی که طی دهه ها کم سابقه بود. شمار افراد درخواست کننده بیمه بیکاری در آمریکا، طی دو هفته منتهی به ۹ فروردین به رقم بی سابقه ۱۰ میلیون نفر با نرخ ۱۳ درصد رسیده و پیش بینی می شود اگر همین روند ادامه داشته باشد تا تابستان نرخ بیکاری به ۳۳ درصد برابر با ۵۰ میلیون نفر بیکار می رسد، یعنی بسیار بالاتر از بحران بزرگ دهه ۳۰ که ۲۵ درصد بود.

شوک اقتصادی بر بازارهای جهانی

شیوع ویروس کووید ۱۹ در بخش های مختلف اقتصادی، اثرات متفاوتی داشته است که در ادامه به اثرات هر بخش به تفکیک پرداخته می شود؛

۱. پیامدهای جهانی اقتصاد کلان ناشی از کووید ۱۹

۱.۱. بخش های اولیه

کشاورزی: سقوط جهانی در تقاضا برای هتل ها و رستوران ها، قیمت کالاهای کشاورزی را تا ۲۰ درصد کاهش داد. کشورها در سراسر جهان به اعمال پروتکل های بهداشتی برای مهار گسترش بیماری متحمل شدند، از جمله؛ رعایت فاصله اجتماعی، اجتناب از مسافرت های غیرضروری و ممنوعیت از اجتماع و تجمع " خرید وحشت " کمبودهای فزاینده از قفسه های سوپرمارکت ها را پیچیده تر کرد. انجمن دامپزشکی آمریکا (AVMA) ^۱ نسبت به مقادیر کم داروهای حیوانی ابراز از چندین تأمین کننده بزرگ دارویی ابراز نگرانی کرد. نفت و محصولات نفتی: طی جلسه ای، سازمان کشورهای صادرکننده نفت (اوپک) در وین در تاریخ ۶ مارس، روسیه امتناع خود از کاهش تولید نفت را اعلام کرد که باعث شد عربستان سعودی با تخفیف های خارق العاده ای برای خریداران و استخراج نفت خام بیشتر اقدام نماید. عربستان نسبت به ماه فوریه میزان تولید نفت خود را ۲۵ درصد افزایش داده است و به یک حجم تولید بی سابقه رسیده است. همین موضوع باعث شد، نفت شدیدترین سقوط یک روزه خود را طی ۳۰ سال گذشته تجربه کند. در ۲۳ مارس، برنت خام با ۲۴ درصد، از ۳۴ دلار در هر بشکه به ۲۵/۷۰ دلار در هر بشکه رسید. باتوجه به شیوع ویروس

¹ - American Veterinary Medicine Association

کرونا، تقاضای نفت کاهش یافت و پیش‌بینی می‌شود یک جنگ قیمت نفت در حال وقوع باشد که باعث اثرات و پیامدهای مهمی در اقتصاد جهانی باشد (تروترو و همکاران، ۲۰۲۰).

۲.۱. بخش‌های ثانویه

صنعت ساخت و تولید: نظرسنجی انجام شده توسط فدراسیون پلاستیک بریتانیا (BPF) تأثیر کووید ۱۹ را بر مشاغل تولیدی در انگلستان مورد بررسی قرار داد که بیش از ۸۰ درصد از پاسخ دهندگان اعلام کردند که در دو ماه بعد از همه‌گیری ویروس، دچار کاهش شدید در گردش مالی خود شده‌اند و ۹۸ درصد از تأثیر منفی این بیماری در فعالیتهای تجاری ابراز نگرانی کردند. مسائل مربوط به واردات و کمبودهای تجهیزات پرسنلی به عنوان اصلی‌ترین نگرانی برای مشاغل ناشی از اختلال در زنجیره‌های تأمین و سیاست‌های انزوا در نظر گرفته شده است. در واقع، برای بسیاری از نقش‌های موجود در یک شرکت تولیدی، "کار در خانه" گزینه مناسبی بود (چاکرپورتی و میتی، ۲۰۲۰).

۳.۱. بخش ثالثه

آموزش: کووید ۱۹ بر روی همه سطوح سیستم آموزشی از پیش‌دبستانی تا آموزش عالی تأثیر گذاشت. کشورهای مختلف سیاست‌های مختلفی اتخاذ نمودند؛ از جمله؛ بسته شدن کامل موسسات آموزشی در آلمان و ایتالیا تا تعطیلی هدفمند در انگلستان برای همه اقشار جامعه به استثنای فرزندان کارگران در صنایع کلیدی. علاوه بر این، بیش از ۱۰۰ کشور جهان تعطیلی امکانات آموزشی را در سراسر کشور وضع نمودند. یونسکو برآورد نموده است که نزدیک به ۹۰۰ میلیون یادگیرنده تحت تأثیر تعطیلی موسسات آموزشی قرار گرفته‌اند. در حالی که هدف از این تعطیلی‌ها، جلوگیری از شیوع بیماری و ویروس در موسسات و جلوگیری از انتقال آن به افراد آسیب‌پذیر است. این تعطیلی‌ها دارای پیامدهای گسترده اقتصادی-اجتماعی بوده است. به گونه‌ای که بر تحرک اجتماعی تأثیر گذاشته و به موجب آن مدارس دیگر قادر به تهیه وعده‌های غذایی رایگان برای کودکان خانواده‌های کم‌درآمد، انزوای اجتماعی و نرخ ترک تحصیل نیستند. علاوه بر این، جمعیت‌هایی با درآمد بالا که قادر به دستیابی به فناوری هستند، می‌توانند اطمینان حاصل کنند که ادامه تحصیل در طول انزوای اجتماعی به طور دیجیتالی ادامه می‌یابد. علاوه بر این، کووید ۱۹ باعث شده است تمام تحقیقات دانشگاهی و غیرکوییدی متوقف شده و همگی متمرکز بر روی اثرات کوتاه مدت و بلندمدت این ویروس شوند. از سوی دیگر به تعویق افتادن کنفرانس‌ها و همایش‌های علمی-پژوهشی فرصت همکاری و انتقال اطلاعات را کاهش داده است. اگرچه بسیاری از کنفرانس‌ها به صورت مجازی برگزار می‌شود ولی به اندازه ارتباطات حضوری مثرتر نبوده است.

صنعت مالی: کووید ۱۹ جوامع، مشاغل و سازمان‌ها در سطح جهانی را تحت تأثیر قرار داد و همچنین بر بازارهای مالی و اقتصاد جهانی تأثیر گذاشت. پاسخ‌های دولت و موانعی که برای مهار این بیماری ایجاد شد، منجر به اختلال در زنجیره عرضه شد. در چین، محدودیت‌ها به طور قابل توجهی تولید کالاها را کاهش داد، در حالی که سیاست‌های قرنطینه و خودانزوایی باعث کاهش مصرف، تقاضا و استفاده از محصولات و خدمات شد. همان‌طور که کووید ۱۹ در بقیه کشورهای جهان پیشرفت می‌کرد، چین شروع به بهبود سریع اقتصاد خود کرد. علاوه بر اختلال در زنجیره عرضه، بخش بازار سهام نیز تحت تأثیر قرار گرفته، در آمریکا حدود ۵۰۰ شرکت بزرگ در سهام آمریکا، میانگین صنعتی داو جونز به طرز چشمگیری کاهش یافتند. کاهش در بازارهای سهام جهانی باعث ایجاد فضای بی‌ثبات در سطح

نقدینگی شده و بانک های مرکزی برای مقابله با این اثرات، اقدام به حفظ نقدینگی کرده و تلاش کردند شوک اقتصادی را کاهش دهند.

بهداشت و درمان: بیماری همه گیر کووید ۱۹ باعث ایجاد یک چالش بی سابقه برای سیستم های بهداشت و درمان شده است. هزینه های بالا مراقبت بهداشتی، کمبود تجهیزات حفاظتی از جمله ماسک صورت، تعداد کم تخت و دستگاه های تهویه، نقاط ضعفی در ICU خواب های ارائه مراقبت های بهداشتی از بیماران بود. در آمریکا نگرانی در مورد افراد بیمه نشده وجود داشت که در مشاغل مستعد به عفونت و ویروسی کار می کردند و منجر به پیامدهای قابل توجهی در صورت بیماری می شد.

صنعت داروسازی: تغییرات عمیقی که در پویایی مراقبت های بهداشتی رخ داده است، منجر به سرمایه گذاری گسترده در زیر ساخت های پیشگیری از بیماری و شتاب در تحول دیجیتال در ارائه خدمات درمانی می شود. در ایالات متحده، ترکیبات دارویی فعال اکثرا از هند (۱۸ درصد) و اتحادیه اروپا (۲۶ درصد) وارد می شود. در حالی که چین ۳۹/۳ درصد بزرگترین صادرکننده تجهیزات پزشکی به آمریکا است. از طرف دیگر، به طور همزمان شرکت های دارویی با همکاری دانشگاه آکسفورد برنامه های مشترکی جهت ایجاد واکسن و ویروس کرونا اتخاذ نموده اند که مرحله اول آن با موفقیت انجام شده است.

گردشگری: اثرات کووید ۱۹ بر عرضه و تقاضای سفر توانسته بر بخش توریسم و گردشگری تأثیر بسزایی بگذارد. شورای جهانگردی و مسافرت جهانی هشدار داده است که ۵۰ میلیون شغل در بخش گردشگری جهانی در خطر است و نیاز به اقدام فوری دارد. می توان از طریق کمک های موقتی ایالت برای بخش سفر و گردشگری از دولت های ملی و نیز دسترسی سریع و آسان برای وام های کوتاه و میان مدت جهت غلبه بر کمبودهای نقدینگی اقداماتی اتخاذ نمود. اکثر کشورهای جهان با محدودیت های بر روی سفرهای غیرضروری، تعلیق خدمات ویزا، تلاش کردند از شیوع گسترده و انتقال ویروس کرونا به کشورشان جلوگیری کنند.

صنعت هواپیمایی: صنعت هوایی با موج بی سابقه ای از لغو و کاهش چشمگیر تقاضا در میان دستورالعمل های دقیق و سختگیرانه دولت برای اجرای فاصله اجتماعی و محدودیت های سفر غیرضروری روبرو شدند. در سطح جهانی، بسته شدن مرزها و تعلیق پروازها باعث مشکلات مالی بسیاری برای شرکت های هواپیمایی شد.

بخش املاک و مستغلات: این صنعت با شیوع کووید ۱۹ با بلاتکلیفی روبرو است، در سطح فردی، اقدامات احتیاطی برای رعایت فاصله اجتماعی، باعث کاهش بازدید از منازل به عنوان بخش اصلی فرایند فروش شد و هم برای خریداران و هم برای فروشندگان موجب تجدیدنظر در برنامه های معاملاتی شان شد. برخی از کارگزاران، تورهای بازدید از خانه را به صورت اسکایپ و فیس تایم برای به حداقل رساندن عفونت و انتشار بیماری در نظر گرفتند. از سوی دیگر، مشکلات مالی از جمله توانایی پرداخت اجاره، وام ها و سایر مخارج به دلیل بیماری یا تعلیق از کار یا حتی اخراج کارگران به تشویش این بازار دامن زد. به گونه ای که بانک های انگلستان تاش کردند از اقداماتی همچون تعویق بازپرداخت وام ها، ایجاد سپرده های جدیدی برای وام جهت کاهش فشار در این بخش استفاده کنند.

صنعت ورزش: کووید ۱۹ تأثیر بسزایی بر روی برنامه ورزشی و حتی بر روی بزرگترین رویدادهای ورزشی در سال ۲۰۲۰ داشته است. کمیته بین المللی المپیک اعلام کرده است که مراسم ۲۰۲۰ توکیو به سال ۲۰۲۱ موکول خواهد شد.

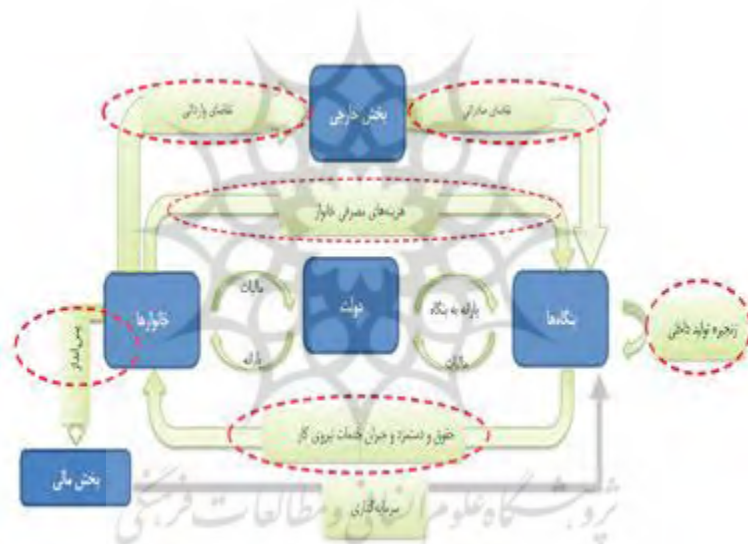
تصمیمی که توسط ورزشکاران و ملل مختلف مورد حمایت قرار گرفت. همه این امور به دلیل مهار شیوع بیماری بوده است البته ممکن است دارای بار مالی قابل توجهی باشد که وزن و اهمیت آن هنوز مورد بررسی قرار نگرفته است.

بخش غذایی: بخش غذایی شامل توزیع و خرده فروشی به دلیل خرید وحشت و انبار کردن مواد غذایی تحت فشار قرار گرفته است. این امر باعث افزایش نگرانی هایی در مورد کمبود محصولات غذایی همچون شیر با طول عمر بالا، ماکارونی، برنج و سبزیجات مقوی شده است. خرید وحشت منجر به افزایش یک میلیارد یورویی مواد غذایی در خانه های انگلستان شده است. این تقاضای بالا روی عرضه آنلاین محصولات غذایی تأثیر گذاشته و شرکت ها با رزرو بیش از حد مواجه هستند.

تأثیرات اجتماعی: اقدامات فاصله اجتماعی برای جلوگیری از شیوع کووید ۱۹ ترس از خشونت خانگی، سوء استفاده جسمی، عاطفی و جنسی را افزایش داده است. مشکلات در خانه ماندن و انزوایی اجتماعی باعث ایجاد مشکلات خانوادگی شده، به گونه ای که در همین دوران نرخ طلاق افزایش یافته است (نیکولا و همکاران، ۲۰۲۰).

۲. پیامدهای داخلی اقتصاد کلان ناشی از کووید ۱۹

در شکل زیر چارچوب مفهومی از اثر گذاری ویروس کرونا با هدف مشخص کردن کانال های آسیب پذیری مشخص شده است.

شکل ۱. آثار شیوع ویروس کرونا بر اقتصاد یک کشور

۱.۲. کانال اثر بر عرضه و تقاضای کل

- شیوع ویروس کرونا به متأثر شدن تقاضای کل و عرضه کل منجر می شود. کاهش تقاضا ناشی از موارد زیر است:
- الف- کاهش تقاضای مصرفی خانوارها ناشی از عدم تمایل خرید (عمدتاً برای بخش های خدماتی) به دلیل ملاحظات بهداشتی.
 - ب- کاهش تقاضای مصرفی خانوارها ناشی از کاهش درآمد (برای خانوارهایی که شغل آن ها در این شرایط آسیب دیده است).
 - ج- کاهش تقاضای مصرفی خانوارها به خصوص برای کالاهای بادوام و افزایش پس انداز احتیاطی به دلیل نا اطمینانی از آینده.

د- کاهش صادرات به دلیل ملاحظات بهداشتی کشورهای طرف تجاری.

در کنار شوک تقاضای کل، اقتصاد با شوک عرضه کل نیز مواجه شده است که در موارد زیر تجلی می یابد:

الف- تعطیلی اجباری بخش عمده ای از خدمات از جمله فعالیت های گردشگری، ورزشی و تفریحی و ... جهت اجرای سیاست فاصله گذاری اجتماعی

ب- افزایش هزینه و سخت شدن واردات مواد اولیه

ج- آسیب دیدن زنجیره تولید کالاها به دلیل موارد فوق الذکر

۲.۲. حوزه بازرگانی

در حوزه بازرگانی و توزیع کالاها و خدمات نیز رخدادها و شرایط زیر صورت می گیرد:

۱. هراس مصرف کنندگان کالاهای ایرانی در کشورهای عراق، افغانستان و ترکیه به دلیل بسته شدن مرزهای زمینی و کاهش صادرات

۲. موفق نبودن در تنظیم بازار اقام و داروهای بهداشتی برای درمان و پیشگیری از جمله ماسک و مواد ضد عفونی کننده و ...

۳. احتمال افزایش قاچاق برخی کالاهای اساسی و لوازم بهداشتی به دو دلیل، سیاست افزایش ذخیره ساز کشورهای همسایه و سیاست های ارزی

۳.۲. حوزه ارزی

ویروس کرونا از ۴ راه زیر می تواند بر بازار ارز اثر بگذارد:

۱. اکثر اقتصادهای بزرگ جهانی در حالی با شیوع بیماری کرونا مواجه شدند که کاهش شدید و کم سابقه شاخص بورس های بین المللی و کاهش حدود ۳۰ درصدی قیمت نفت مواجه بودند. در نتیجه محدودیت های ارزی کشور بیش از قبل است.

۲. صادرات محصولات خام و مواد اولیه که بخش عمده صادرات غیر نفتی ما را تشکیل می دهند، با توجه به کاهش شاخص بورس های جهانی و قیمت نفت، کاهش خواهد یافت.

۳. با شیوع ویروس کرونا، کشورهای همسایه ایران (به ویژه عراق، افغانستان و ترکیه) بخاطر احساس خطر، صادرات ایران به کشورشان را محدود کرده اند. در نتیجه ایجاد منابع ارزی از کانال صادرات غیرنفتی، با مشکلاتی مواجه می شود.

۴. ایجاد محدودیت در مسافرت های خارجی به علت بیماری کرونا، منجر به کاهش تقاضای ارز می شود.

۴.۲. حوزه بازار سرمایه

اثرات ویروس کرونا بر بازار سرمایه را می توان در دو حالت کلی مد نظر قرار داد:

۱. ابعادی که پارامترهای اقتصادی و مالی بنگاه های موجود در بازار سهام را تحت تأثیر قرار می دهد؛ مانند فروش، تولید و سودآوری بنگاه ها

۲. ابعاد مربوط به معاملات سهام بنگاه ها در بازار سرمایه

برای بررسی دقیق آثار ویروس کرونا بر بازار سرمایه باید به این نکته دقت کرد که ماندگاری این ویروس در کشور و کشور های همسایه چقدر است. اگر این ویروس ماندگاری اندکی داشته باشد، می توان اثرات مالی و اقتصادی این ویروس را به عنوان یک شوک اقتصادی یا ریسک در نظر گرفت. چنانچه این ویروس ماندگاری زیادی در کشور داشته باشد، اثرات آن علاوه بر بعد دوم، بعد اول را نیز شامل می شود. به بیانی دیگر، با پایداری ویروس کرونا

پارامترهای اصلی تعیین ارزش قیمت سهام که همان جریان نقدی آتی بنگاه‌ها و سود آوری آن‌ها است، تحت تأثیر قرار می‌گیرد.

بعد اول شامل موارد زیر است که منجر به کاهش تولید، در آمد، سود شرکت‌ها و در نهایت به کاهش ارزش قیمت سهام در بازار و کاهش شاخص بازار سرمایه بینجامد.

- ✓ کاهش و توقف صادرات محصولات به دلیل بسته شدن مرزها یا ممنوعیت واردات از سایر کشورها
 - ✓ کاهش تولید محصولات به دلیل کاهش عرضه مواد اولیه از سایر بنگاه‌ها
 - ✓ کاهش تولید محصولات به دلیل کاهش نیروی انسانی (کاهش شیفت کاری و یا تعطیلی موقت کارخانه‌ها)
- البته در صنایع دارویی و مواد خوراکی شیوع این بیماری اثرات متفاوتی خواهد داشت که می‌تواند در بازار سرمایه مقداری از کاهش شاخص بازار را جبران کرد.

۵.۲. حوزه کسب و کارهای خرد و گردشگری

- کاهش خرید مردم از کسب و کارهای خرد، اعم از تولیدی و خدماتی. با ادامه داشتن این روند و تعلیق قراردادهای کاری، ممکن است کسب و کارهای خرد و کوچک تعطیل شود و بیکاری بیش از پیش افزایش یابد.

- کسب و کارهای حوزه گردشگری داخلی و خارجی (توریسم ورودی) که یکی از موتورهای اشتغال و رشد در دوران تحریم محسوب می‌شوند، عموماً تعطیل شده و چرخ این صنعت اشتغال‌زا نیز متوقف می‌شود و واحدها و فعالیت‌های فراوانی در زنجیره وابسته به آن (از جمله هتل، حمل و نقل، بالا دستی‌ها و پایین دستی‌های صنعت غذا و...) آسیب دیده و کارکنان آن‌ها ممکن است کار خود را از دست بدهند.

- در سنت بازار ایران، اسفند ماه هم زمان فروش است و هم تسویه چک‌ها، با توجه به روند شیوع بیماری و لزوم تشدید محدودیت‌های تردد و سفر و... پیش‌بینی می‌شود زنجیره‌ای از پاس‌نشدن چک‌ها ایجاد و کثیری از تجار و صاحبان دچار مشکلات حاد می‌شوند.

۶.۲. کانال اثر گذاری بر کسری بودجه و تورم

تا قبل از شیوع ویروس کرونا، اقتصاد ایران با کاهش شدید درآمدها مواجه شده و این در حالی است که هزینه‌ها نمی‌تواند متناسب با آن کاهش پیدا کند و همین موضوع باعث شده تا کسری بودجه پایدار، یکی از مهمترین معضلات اقتصاد ایران طی سال‌های آتی باشد. در این میان شیوع بیماری کرونا و هزینه‌هایی که در پی دارد مشکل کسری بودجه سال ۱۳۹۹ را تشدید خواهد کرد که مهمترین عوامل به صورت زیر است:

افزایش هزینه‌ها:

الف) افزایش هزینه‌های بخش سلامت و درمان

ب) هزینه‌های حمایتی برای دوران فاصله گذاری اجتماعی

کاهش درآمدها:

الف) کاهش قیمت نفت

ب) کاهش درآمدهای مالیاتی

۷.۲. تأثیرات بر فقر و توزیع درآمد

شیوع ویروس کرونا باعث رکود اقتصادی در کل جهان و از جمله ایران خواهد شد و بنابراین بیشتر گروه‌ها کاهش در درآمد حقیقی را خواهند داشت اما دهک‌های پایین درآمدی بیشتر صدمه خواهند دید. تأثیر شوک ناشی از کرونا به دلایل زیر برای گروه‌های پایین درآمدی بیشتر است:

۱. درآمد ناشی از شغل: در میان فقرا و گروه‌های آسیب‌پذیر درآمد ناشی از شغل اصلی‌ترین و یا حتی تنها منبع درآمدی محسوب می‌شود، بنابراین از دست دادن شغل و یا حتی کاهش درآمد ناشی از شغل بر وضعیت معیشت بسیار اثرگذار خواهد بود.

۲. اشتغال در بخش غیر دولتی: در دوره شیوع کرونا و تعطیلی‌های ناشی از آن، کارمندان بخش دولتی کمترین آسیب و شاغلان در بخش خصوصی و یا به عبارتی در مشاغل متأثر از کرونا بیشترین «کارکنان مستقل» آسیب را خواهند دید.

۳. استخدام در مشاغل فصلی و پاره‌وقت: بخش بسیاری از گروه‌های پایین درآمدی در مشاغل مشغول به کار هستند که در ۶ ماهه اول سال دارای درآمد هستند و به طور معمول تحت پوشش بیمه تامین اجتماعی نیستند که به راحتی شغل خود را از دست داده‌اند و از مزایای بیمه بیکاری نیز بی‌بهره مانده‌اند.

۳. مروری بر مطالعات تجربی

اکثر مطالعات انجام شده در خارج کشور می‌باشد و تاکنون مطالعه‌ای که به صورت پژوهشی به بررسی اثرات کرونا و ویروس پرداخته باشد، مشاهده نشده است. از این رو در ادامه به تعدادی از مطالعات مرتبط با موضوع پرداخته می‌شود: چاکرورتی و میتی (۲۰۲۰^۱) در مطالعه‌ای به تأثیر کووید ۱۹ بر جامعه و محیط اجتماعی پرداخته و روش‌های ممکن برای کنترل این ویروس را مورد بررسی قرار داده است. در این مطالعه اثرات مهاجرت، محیط زیست و موانع آن که تحت تأثیر ویروس کرونا مورد چالش قرار گرفتند، مطرح می‌شود. تروتر و همکاران (۲۰۲۰^۲) در مطالعه‌ای به بررسی کووید ۱۹ و رشد اقتصاد جهانی با توجه به مدل رشد نئوکلاسیک پرداخته‌اند. در این مطالعه، با توجه به پاسخ‌های احتمالی ناشی از شبیه‌سازی و سناریوهای مطرح شده اقدام به ارائه پیشنهاداتی برای کنترل و کاهش، اثرات این بیماری شده است. نیکولا و همکاران (۲۰۲۰^۳) در مطالعه‌ای به پیامدهای اقتصادی-اجتماعی ناشی از همه‌گیری کرونا و ویروس به صورت مروری پرداخته‌اند. در این مطالعه به وضعیت تک‌تک بخش‌های اقتصادی از جمله؛ کشاورزی، صنعت و خدمات در قالب ارائه آمار و ارقام پرداخته و جنبه‌های فردی و اجتماعی این همه‌گیری در سراسر جهان مورد بررسی قرار گرفته است. ایچنیوم و همکاران (۲۰۲۰^۴) یک مدل ریاضی با توجه به آزمایشات عددی ساختند که منجر به یافته‌های مهمی برای سیاست‌گذاران در طول همه‌گیری بیماری شد. این مطالعه خلاصه‌ای از نیروهایی است که توسعه اقتصادی بلندمدت را تحت تأثیر قرار می‌دهند. اندرسون و همکاران (۲۰۲۰^۵) یک چارچوب مشابه برای بررسی، پاسخ‌سیاستی بین تولید و سامت در طول همه‌گیری با ارائه تابع رفاهی که در آن طول مدت بیماری و اثرات ماندگار در نظر گرفته شده است، تدوین شد. گوان و همکاران (۲۰۲۰^۶)، اثرات جهانی اقتصادی ناشی از بیماری

¹ - Chakraborty, I. & Maity

² - Trotter et al

³ - Nicola et al

⁴ - Eichenbaum et al

⁵ - Andersson et al

⁶ - Guan et al

کووید ۱۹ را در یک مدل با چندین کشور و بخش های تولیدی در نظر گرفتند و نشان دادند که اثرات اقتصادی از طریق زنجیره عرضه گسترش می یابد و اینکه هرچقدر موانع مستحکم تر باشند، خطرات اقتصادی به حداقل می رسد. عجم اوغلو و همکاران (۲۰۲۰^۱) یک ارزیابی ساده از زیان های اقتصادی و مدل اپیومیولوژیکی از نوع STR ایجاد کردند که در آن بین گروه های سنی تمایز برقرار بود و دریافتند که سیاست های مانعی بایستی متناسب با هر گروه و با احتیاط بیشتری صورت گیرد. لاتور و همکاران^۲ (۲۰۲۰) در مطالعه ای با طراحی مدل هزینه اجتماعی ناشی از همه گیری کووید ۱۹ به انتخاب یک برنامه ریز اجتماعی پرداخته به منظور تخصیص درآمدهای مالیاتی برای پیشگیری و درمان پرداخته اند. نتایج نشان داد که تخصیص بهینگی به میزان عفونت اپیدمی بستگی دارد.

مقایسه آمار اشتغال ایران، پیش و پس از ویروس کرونا

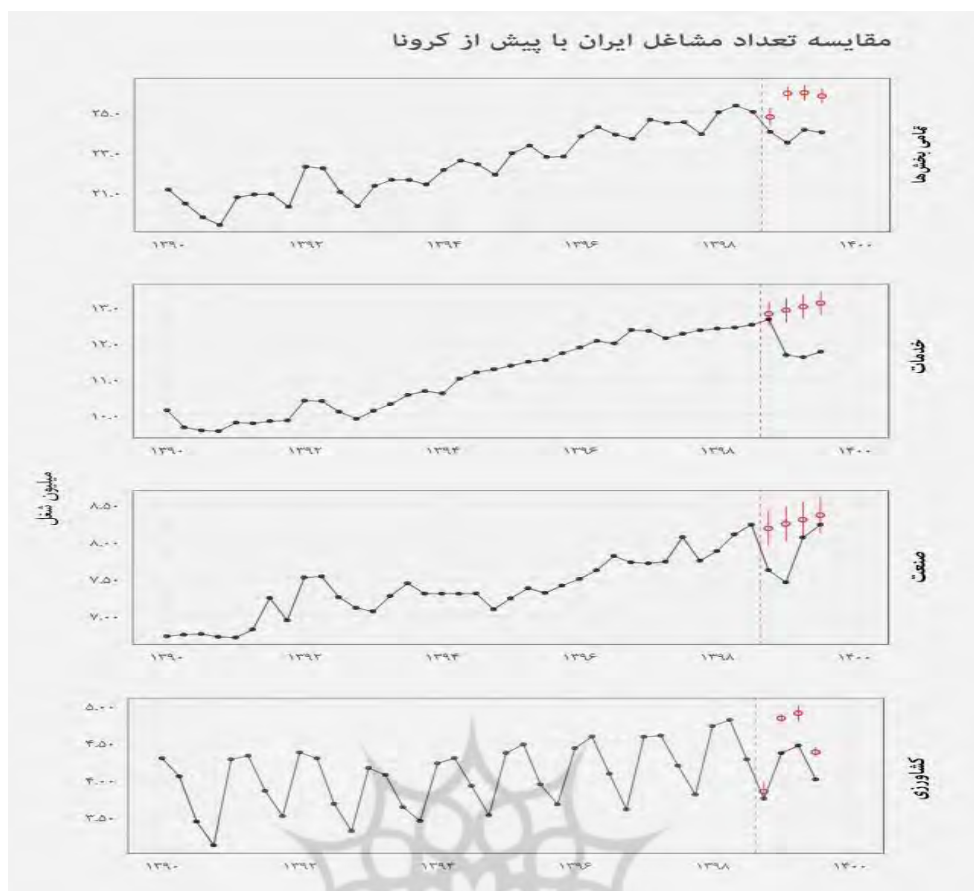
برای برآورد تغییر در آمار اشتغال پس از شیوع کرونا تعداد مشاغل مورد انتظار در صورت نبودن ویروس کرونا (شرایط عادی) با امتداد روند پنج سال قبل از آن به صورت خطی برای جمعیت شهری، روستایی و کل جمعیت به صورت جداگانه در هر یک از بخش های کشاورزی، صنعت، خدمات و کل کشور محاسبه شده است. تعداد مشاغل مورد انتظار به صورت یک بازه با سطح اطمینان ۹۵ درصد در منحنی های زیر، با پاره خط های عمودی قرمز رنگ حول مقدار مورد انتظار (دایره توخالی قرمز رنگ وسط پاره خط عمودی) نمایش داده شده است. در تمامی نمودارها زمان تقریبی شیوع ویروس کرونا با یک خط چین عمودی قرمز نمایش داده شده است.

نمودار ۱. منحنی تغییرات تعداد مشاغل جمعیت شهری و روستایی در هر یک از این بخش های اقتصادی در طی سال های ۱۳۹۰ الی ۱۴۰۰

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

¹ - Acemoglu et al

² - La Torre et al

اگر تعداد واقعی اشتغال (منحنی سیاه‌رنگ) در هر بخش در بازه تعداد مشاغل مورد انتظار (پاره خط عمودی قرمز رنگ) قرار گرفت تمایز معناداری بین تعداد واقعی و تعداد مورد انتظار وجود ندارد. به بیان دیگر، در این مطالعه اختلاف تعداد مشاغل در شرایط عادی با قبل از شیوع کرونا تنها زمانی معنادار در نظر گرفته شده که تعداد واقعی اشتغال بیرون از بازه پیش‌بینی (پاره خط قرمز رنگ) قرار گرفته باشد و در سایر موارد فرض تمایز آن با تعداد مورد انتظار رد شده است.

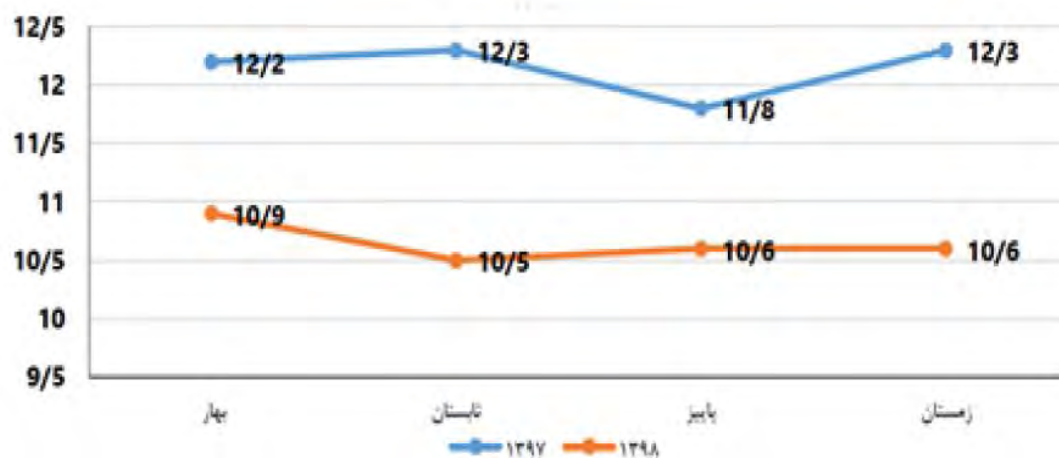
جدول ۱. شاخص‌های عمده بازار کار و تغییرات آن به تفکیک جنسیت در زمستان ۱۳۹۸ نسبت به زمستان ۱۳۹۷

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شاخصهای نیروی کار	کل کشور		مرد		زن	
	زمستان ۱۳۹۸	زمستان ۱۳۹۷	تغییرات	زمستان ۱۳۹۸	زمستان ۱۳۹۷	تغییرات
نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۴۲/۴	۴۳/۵	-۱/۱	۶۹/۴	۷۰/۷	-۱/۳
نسبت اشتغال جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۳۷/۸	۳۸/۲	-۰/۴	۶۳	۶۳	۰
نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۱۰/۶	۱۲/۳	-۱/۷	۹/۲	۱۰/۸	-۱/۶
نرخ بیکاری جمعیت فارغ‌التحصیل آموزش عالی	۱۵/۶	۱۷/۶	-۲	۱۱/۲	۱۲/۸	-۱/۶
سهم اشتغال در بخش کشاورزی	۱۵/۶	۱۶	-۰/۴	۱۵/۶	۱۵/۹	-۰/۳
سهم اشتغال در بخش صنعت	۳۱/۷	۳۲/۳	-۰/۶	۳۲/۸	۳۳/۶	-۰/۸
سهم اشتغال در بخش خدمات	۵۲/۷	۵۱/۷	۱	۵۱/۷	۵۰/۴	۱/۳
سهم جمعیت بیکار فارغ‌التحصیل آموزش عالی از کل بیکاران	۳۹	۳۷/۶	۱/۴	۲۶/۶	۲۵/۲	۱/۴
سهم جمعیت شاغل فارغ‌التحصیل آموزش عالی از کل شاغلان	۲۵/۱	۲۴/۶	-۰/۵	۲۱/۴	۲۰/۹	-۰/۵
نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	۳۸/۳	۳۹/۵	-۱/۲	۶۲/۶	۶۴	-۱/۴
نسبت اشتغال جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	۳۴/۳	۳۴/۷	-۰/۴	۵۶/۹	۵۷	-۰/۱
نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	۱۰/۶	۱۲/۳	-۱/۷	۹/۲	۱۰/۸	-۱/۶

بررسی اشتغال در بخش های عمده فعالیت اقتصادی نشان می دهد که بخش خدمات با ۵۲/۷ درصد بیشترین سهم اشتغال را به خود اختصاص داده است. در مراتب بعدی، بخش های صنعت با ۳۱/۷ و کشاورزی با ۱۵/۶ درصد قرار دارند. سهم شاغلان بخش کشاورزی و بخش صنعت در زمستان ۱۳۹۸ نسبت به فصل مشابه سال قبل به ترتیب ۰/۴ درصد و ۰/۶ درصد کاهش و سهم شاغلان در بخش خدمات ۱ درصد افزایش داشته است. بررسی نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر نشان می دهد که ۱۰/۶ درصد از جمعیت فعال، بیکار بوده اند. بررسی روند تغییرات نرخ بیکاری کل کشور نشان می دهد که این شاخص نسبت به فصل مشابه در سال قبل (زمستان ۱۳۹۷) ۱/۷ درصد کاهش داشته است. بررسی نرخ بیکاری جمعیت فارغ التحصیل آموزش عالی نشان می دهد ۱۵/۶ درصد از جمعیت فعال فارغ التحصیل آموزش عالی بیکار بوده اند. بررسی روند تغییرات این نرخ حاکی از کاهش ۳ درصدی در زمستان ۱۳۹۸ نسبت به فصل مشابه سال قبل است. بررسی سهم شاغلین ۱۵ ساله و بیشتر با ساعت کار معمول ۴۹ ساعت و بیشتر نشان می دهد، ۳۵/۳ درصد شاغلین به طور معمول ۴۹ ساعت و بیشتر در هفته کار می کنند. این شاخص یکی از نماگرهای کار شایسته است، نشان می دهد در کشور سهم زیادی از شاغلین بیشتر از استاندارد کار می کنند. این شاخص نسبت به فصل مشابه سال قبل ۰/۲ درصد کاهش داشته است. در زمستان ۱۳۹۸ سهم جمعیت بیکار فارغ التحصیل آموزش عالی از کل بیکاران، ۳۹ درصد بوده است. این سهم در بین زنان نسبت به مردان و در نقاط شهری نسبت به نقاط روستایی بالاتر است. بررسی تغییرات این شاخص نشان می دهد که نسبت به فصل مشابه سال قبل ۱/۴ درصد افزایش داشته است. در زمستان ۱۳۹۸ سهم جمعیت شاغل فارغ التحصیل آموزش عالی از کل شاغلان ۲۵/۱ درصد بوده است. این سهم در بین زنان نسبت به مردان بالاتر بوده است. بررسی تغییرات این شاخص نشان می دهد که نسبت به فصل مشابه سال قبل ۰/۵ درصد افزایش داشته است. بررسی نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر نشان می دهد که ۱۰/۶ درصد از جمعیت فعال بیکار بوده اند. بر اساس این نتایج نرخ بیکاری در بین زنان نسبت به مردان بیشتر بوده است. این نرخ در زمستان ۱۳۹۸ نسبت به فصل مشابه سال قبل کاهش ۱/۷ درصدی را تجربه کرده است.

نمودار ۲. نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر در فصول متوالی سال های ۱۳۹۷-۱۳۹۸

جدول ۲. شاخص های عمده بازار کار در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر به تفکیک استان در زمستان ۱۳۹۸ در مقایسه با زمستان ۱۳۹۷

استان	نرخ مشارکت اقتصادی		نسبت اشتغال		نرخ بیکاری	
	زمستان ۱۳۹۸	زمستان ۱۳۹۷	زمستان ۱۳۹۸	زمستان ۱۳۹۷	زمستان ۱۳۹۸	زمستان ۱۳۹۷
کل کشور	۴۲/۴	۴۳/۵	۳۷/۸	۳۸/۲	۱-/۶	۱۲/۳
آذربایجان شرقی	۴۲/۳	۴۳/۱	۳۸/۳	۳۷/۷	۹/۵	۱۲/۵
آذربایجان غربی	۴۱/۶	۴۵/۹	۳۵/۶	۳۸/۷	۱۴/۵	۱۵/۷
اردبیل	۴۶/۲	۴۷/۷	۴۰/۹	۴۱/۳	۱۱/۵	۱۳/۴
اصفهان	۴۲/۸	۴۶/۱	۳۸/۴	۴۰/۳	۱-/۳	۱۲/۴
البرز	۴۲/۲	۴۱/۳	۳۷/۵	۳۵/۶	۱۱/۱	۱۳/۸
ایلام	۳۷	۳۷/۹	۳۴/۴	۳۳/۹	۷	۱-/۴
بوشهر	۴۰/۷	۴۲/۴	۳۶/۵	۳۸/۴	۱-/۳	۹/۴
تهران	۴۱/۷	۴۳/۴	۳۸	۳۸/۷	۸/۸	۱۱
چهارمحال و بختیاری	۴۴/۸	۴۳/۶	۳۸/۲	۳۶/۷	۱۴/۵	۱۵/۸
خراسان جنوبی	۴۳/۵	۴۲/۶	۴۰/۹	۳۹	۶	۸/۴
خراسان رضوی	۴۳/۹	۴۴/۵	۴۰	۳۸/۸	۸/۹	۱۲/۸
خراسان شمالی	۴۶/۳	۴۸/۲	۴۱/۱	۴۲	۱۱/۲	۱۲/۸
خوزستان	۴۳	۴۴/۴	۳۷/۶	۳۶/۸	۱۲/۴	۱۷/۲
زنجان	۴۷/۶	۴۴/۵	۴۳/۱	۳۹/۵	۹/۳	۱۱/۴
سمنان	۳۸/۵	۴۰/۴	۳۵/۳	۳۷/۱	۸/۳	۸/۴
سیستان و بلوچستان	۳۶/۲	۳۶/۷	۳۲/۱	۳۱/۴	۱۱/۳	۱۴/۵
فارس	۳۹/۹	۴۲/۹	۳۶/۹	۳۹/۴	۷/۷	۸/۳
قزوین	۴۴/۴	۴۳/۹	۳۹/۷	۳۹/۱	۱-/۶	۱۱
قم	۳۸/۳	۳۸/۸	۳۴/۵	۳۵	۹/۷	۹/۷
کردستان	۴۴/۷	۴۷/۱	۳۵/۸	۳۷/۸	۲۰	۱۹/۸
کرمان	۴۰/۸	۴۴/۳	۳۶/۴	۳۹/۱	۱-/۶	۱۱/۸
کرمانشاه	۴۵/۷	۴۵/۹	۳۷/۵	۳۶/۲	۱۷/۹	۲۱/۱
کهگیلویه و بویراحمد	۳۸/۱	۳۹	۴۳/۳	۳۴	۱-/۱	۱۲/۹
گلستان	۴۰/۸	۴۰/۸	۳۵/۹	۳۶/۴	۱۲	۱-/۸
گیلان	۴۳	۴۶/۱	۳۷/۹	۴۰/۷	۱۱/۹	۱۱/۸
لرستان	۴۰/۲	۳۹/۶	۳۳/۴	۳۴/۶	۱۶/۸	۱۲/۷
مازندران	۴۵/۴	۴۳/۸	۴۱/۱	۴۱	۹/۳	۶/۴
مرکزی	۳۵/۶	۳۷/۸	۳۳/۲	۳۴/۶	۶/۹	۸/۳
هرمزگان	۴۹/۹	۴۴	۴۴	۳۹/۱	۱۱/۹	۱۱
همدان	۴۳/۷	۴۳/۳	۳۹/۷	۳۸/۲	۹/۳	۱۱/۷
یزد	۴۵/۶	۴۴/۸	۴۰/۳	۳۹	۱۱/۶	۱۳

تحلیل نتایج

با فرض اینکه تغییرات معنادار آمار اشتغال پس از بروز همه‌گیری تحت تاثیر مستقیم یا غیرمستقیم آن رخ داده می‌توان موارد زیر را نتیجه گرفت.

شوک اولیه در فصل بهار

کرونا در ایران تقریباً از اوایل اسفند ۹۸ در صدر اخبار قرار گرفت اما تاثیر آن در آمار اشتغال زمستان ۹۸ - شاید بخاطر اهمیت هفته‌های منتهی به عید نوروز در بازار کار ایران - نیز محسوس است. با این حال شوک اصلی بر بازار کار در بهار ۹۹ وارد می‌شود. تعداد مشاغل از دست رفته در زمستان ۹۸ قریب به ۷۵۰ هزار مورد (۳ درصد) است. این تعداد در

بهار ۹۹ به ۲ میلیون و ۴۶۰ هزار مورد (۹ درصد) می‌رسد و پس از آن در تابستان تا حدود ۱ میلیون ۸۰۰ هزار شغل (۷ درصد) کاهش پیدا می‌کند و در پاییز نیز تغییر چشمگیری نمی‌کند.

بهبود در تابستان و عدم بهبود در پاییز

بازار کار در تابستان موفق شده کاهش مشاغل از دست‌رفته را نسبت به بهار ترمیم کند اما این ترمیم در پاییز ادامه نیافته است.

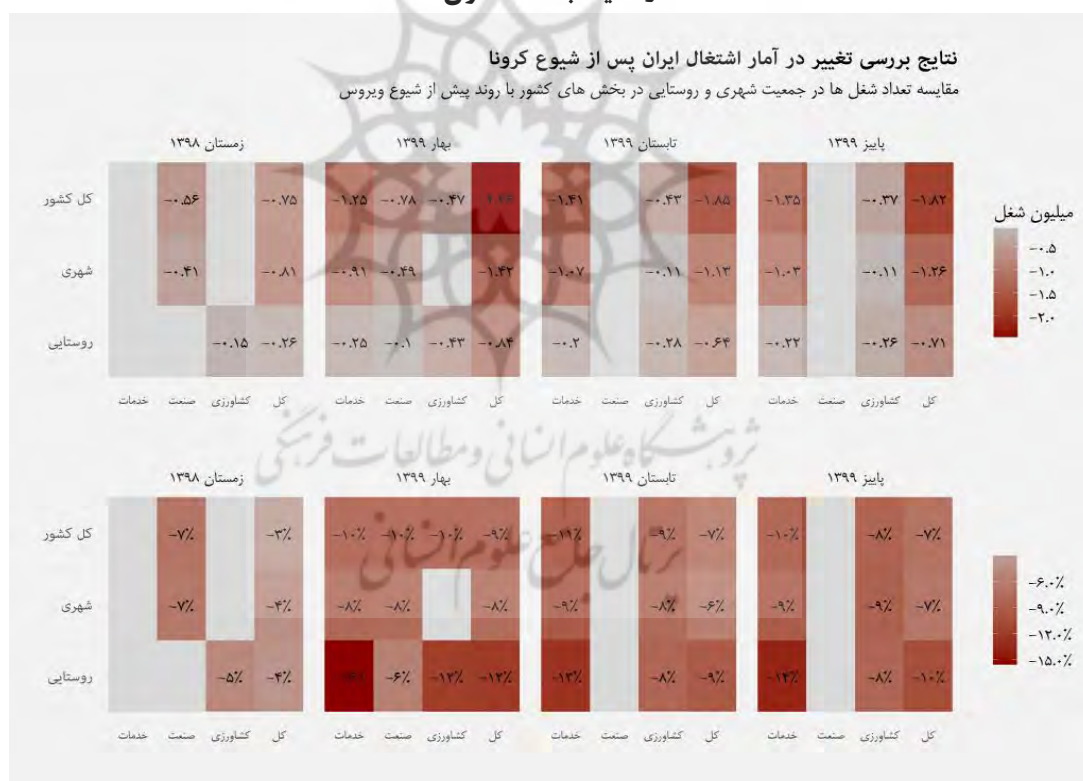
عدم مشاهده افزایش قابل ملاحظه در هیچ یک از بخش‌ها

در هیچ یک از فصل‌های پس از شیوع کرونا آمار اشتغال بیش از کران بالای تعداد مورد انتظار به دست نیامده است. به بیان دیگر در دوران کرونا فرصت ویژه‌ای برای ایجاد اشتغال در کشور آنچنان که در سطح کلان قابل مشاهده باشد به چشم نمی‌خورد.

نخستین تغییرات پس از اعلام بیماری

نخستین تغییرات معنادار در تعداد مشاغل در زمستان ۹۸ در بخش صنعت در جمعیت شهری و بخش کشاورزی در بخش در جمعیت روستایی و در جمعیت کل کشور تنها در بخش صنعت قابل مشاهده است.

جدول ۳. مقایسه تعداد مشاغل در جمعیت شهری و روستایی در بخش‌های اقتصادی قبل از شیوع کرونا در زمستان ۱۳۹۸ در مقایسه با ۹ ماهه اول ۱۳۹۹

عدم گزارش درصد تغییر در خانه‌های خاکستری به معنی عدم وجود تغییر معنادار (قرار دادن مقدار واقعی در بازه مورد انتظار یا همان پاره خط‌های قرمز در منحنی تغییرات فصلی تعداد مشاغل) در مقایسه با پیش از کرونا است.

جدول ۴. شاخص‌های عمده بازار کار و تغییرات آن به تفکیک جنسیت در بهار ۱۳۹۹ نسبت به بهار ۱۳۹۸

شاخصهای نیروی کار	کل کشور		مرد		زن		تغییرات
	بهار ۱۳۹۹	بهار ۱۳۹۸	بهار ۱۳۹۹	بهار ۱۳۹۸	بهار ۱۳۹۹	بهار ۱۳۹۸	
نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۴۱	۴۴/۷	-۳/۷	۶۷/۹	۷۱/۸	-۳/۹	۱۴/۱
نسبت اشتغال جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۳۶/۹	۳۹/۸	-۲/۹	۶۱/۸	۶۵/۱	-۳/۳	۱۲/۲
نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۹/۸	۱۰/۹	-۱/۱	۹	۹/۳	-۰/۳	۱۳/۷
نرخ بیکاری جمعیت فارغ‌التحصیل آموزش عالی	۱۳/۵	۱۶/۸	-۳/۳	۱۰/۳	۱۲/۵	-۲/۲	۲۰/۲
سهم اشتغال در بخش کشاورزی	۱۸/۶	۱۸/۹	-۰/۳	۱۸/۳	۱۸/۳	۰	۱۹/۸
سهم اشتغال در بخش صنعت	۳۱/۸	۳۱/۵	-۰/۳	۳۳/۴	۳۲/۹	-۰/۵	۲۳/۲
سهم اشتغال در بخش خدمات	۴۹/۷	۴۹/۶	-۰/۱	۴۸/۲	۴۸/۸	-۰/۶	۵۷
سهم جمعیت بیکار فارغ‌التحصیل آموزش عالی از کل بیکاران	۳۶	۴۰/۴	-۴/۴	۲۴/۷	۲۹/۲	-۴/۵	۷۱/۹
سهم جمعیت شاغل فارغ‌التحصیل آموزش عالی از کل شاغلان	۲۵/۲	۲۴/۵	-۰/۷	۲۱/۳	۲۱/۱	-۰/۲	۴۵/۱

بررسی اشتغال در بخش های عمده فعالیت اقتصادی نشان که بخش خدمات با ۴۹/۷ درصد بیشترین سهم اشتغال را به خود اختصاص داده است. در مراتب بعدی بخش صنعت با ۳۱/۸ و کشاورزی با ۱۸/۶ درصد قرار دارند. سهم شاغلان بخش کشاورزی در بهار ۱۳۹۹ نسبت به فصل مشابه سال قبل ۰/۳ درصد کاهش و سهم شاغلان بخش صنعت ۰/۳ درصد و سهم شاغلان بخش خدمات ۰/۱ درصد افزایش یافته است. بررسی نرخ بیکاری کل کشور نشان می دهد که ۹/۸ درصد بیکار بوده اند. بررسی روند تغییرات نرخ بیکاری کل کشور نشان می دهد که این شاخص نسبت به فصل مشابه در سال قبل (بهار ۱۳۹۸)، ۱/۱ درصد کاهش داشته است. بررسی نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر فارغ التحصیل آموزش عالی، نشان می دهد ۵/۱۳ درصد از جمعیت فعال فارغ التحصیل آموزش عالی بیکار بوده اند. این نرخ در بین زنان نسبت به مردان بیشتر بوده است. بررسی روند تغییرات این نرخ حاکی از کاهش ۳/۳ درصدی در بهار ۱۳۹۹ نسبت به فصل مشابه سال قبل است. بررسی سهم شاغلین ۱۵ ساله و بیشتر با ساعت کار معمول ۴۹ ساعت و بیشتر نشان می دهد ۳۳/۵ درصد شاغلین، به طور معمول، ۴۹ ساعت و بیشتر در هفته کار می کنند. این شاخص که یکی از نماگرهای کار شایسته است، نشان می دهد در کشور سهم زیادی از شاغلین بیشتر از استاندارد کار می کنند. این شاخص نسبت به فصل مشابه سال قبل ۵/۸ درصد کاهش داشته است. در بهار ۱۳۹۹ سهم جمعیت بیکار فارغ التحصیل آموزش عالی از کل بیکاران ۳۶ درصد بوده است. این سهم در بین زنان نسبت به مردان بالاتر است. بررسی تغییرات این شاخص نشان می دهد که نسبت به فصل مشابه سال قبل ۴/۴ درصد کاهش داشته است. در بهار ۱۳۹۹ سهم جمعیت شاغل فارغ التحصیل آموزش عالی از کل شاغلان ۲۵/۲ درصد بوده است. این سهم در بین زنان نسبت به مردان بالاتر است. بررسی تغییرات این شاخص نشان می دهد که نسبت به فصل مشابه سال قبل ۰,۷ درصد افزایش داشته است.

واکنش‌های سریع بخش صنعت

سریع‌ترین واکنش به ورود به همه‌گیری در کل کشور، در اشتغال در بخش صنعت رخ داد. در زمستان ۱۳۹۸ تعداد شغل‌های بخش صنعت ۷ درصد کمتر از تعداد مورد انتظار آن در جمعیت کل کشور است، در حالی که در آن زمان هنوز کاهش معناداری در بخش کشاورزی و خدمات در جمعیت کل کشور رخ نداده است.

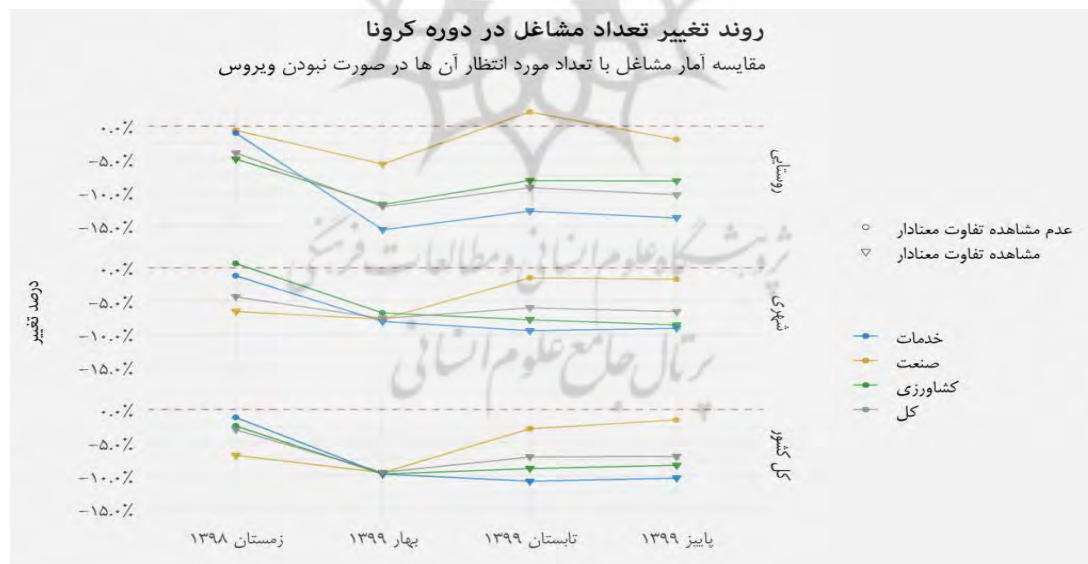
اشتغال در بخش صنعت نه تنها زودتر از سایر بخش‌ها، تحت تاثیر بیماری قرار گرفته، بلکه زودتر از آن‌ها در تابستان ۹۹ نیز ترمیم شده و به سطح سابق (بازه مورد انتظار) در کل کشور بازگشته است. این در حالی است که اشتغال در بخش‌های دیگر هنوز از تعداد مورد انتظار کمتر است.

با توجه به افت اولیه بیشتر در آمار اشتغال در بخش صنعت تحت تاثیر وحشت اولیه بیماری و افزایش زود هنگام آن در مقایسه با اشتغال در سایر بخش‌ها ممکن است نشان‌دهنده این باشد که کم و زیاد کردن نیروی کار در بخش صنعت کشور نسبت به سایر بخش‌ها اساساً راحت‌تر اتفاق می‌افتد که شاید بتوان آن را با مسئله کم‌هزینه بودن اضافه و کم کردن نیروی کار در بخش صنعت شغلی ایشان دانست.

احتمال دیگر می‌تواند وجود فرصت ویژه‌ای برای اشتغال در بخش صنعت در دوره کرونا باشد اما برای در نظر گرفتن آن باید توضیح داد چرا چنین فرصتی مثلاً در بخش کشاورزی وجود نداشته است و چرا در ابتدا باعث ریزش بیشتر در آمار اشتغال در بخش صنعت شده است. این الگو در کشورهای دیگر هم اگرچه با شدتی کمتر از ایران اما کم و بیش به چشم می‌خورد.

نمودار ۳. مقایسه آمار مشاغل با تعداد مورد انتظار آن‌ها در دوران کرونا در زمستان ۱۳۹۸ در مقایسه با ۹ ماهه اول سال

۱۳۹۹

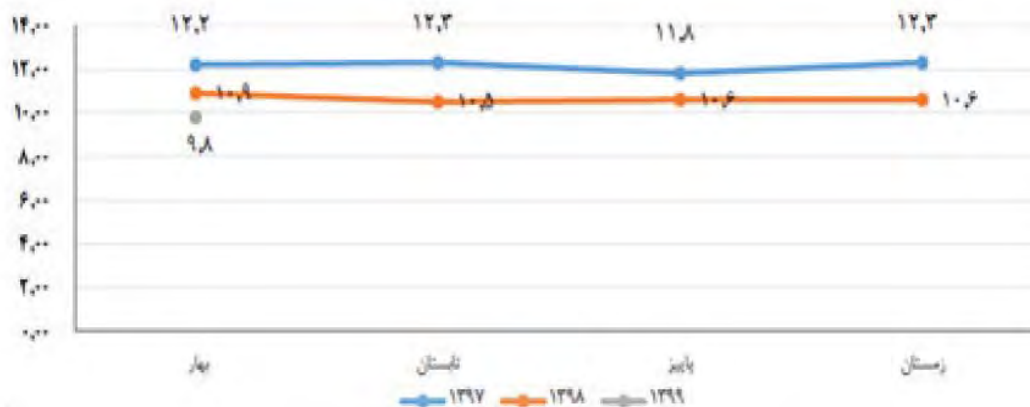
بیشترین تاثیر در بخش خدمات

بیشترین تغییر در آمار اشتغال کل کشور پس از شیوع ویروس در بخش خدمات افتاده است. آمار اشتغال در بخش خدمات از بهار ۹۹ بین ۱۰ تا ۱۱ درصد از تعداد مورد انتظار آن کمتر بوده است. به بیان دیگر ضربه همه‌گیری بیش از همه بر اشتغال در بخش خدمات و پس از آن در بخش کشاورزی وارد شده است.

کاهش در اشتغال کشاورزی نیز معنادار و قابل ملاحظه است و اختلاف زیادی با کاهش آمار اشتغال در بخش خدمات ندارد. اگرچه مشاهده بیشترین کاهش در بخش خدمات چندان دور از انتظار نیست، اما کاهش قابل ملاحظه در بخش کشاورزی احتمالاً از دینامیک پیچیده‌تری در پی شیوع ویروس متاثر شده و نیازمند توضیح بیشتری است.

برخلاف بخش صنعت، ضربه وارد شده بر خدمات و کشاورزی پس از شیوع کرونا در ایران هنوز ترمیم نشده است.

نمودار ۴. نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر در فصول متوالی سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۳۹۹

جدول ۵. شاخص‌های عمده بازار کار در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر به تفکیک استان در بهار ۱۳۹۹ در مقایسه با بهار ۱۳۹۸

استان	نرخ مشارکت اقتصادی		نسبت اشتغال		نرخ بیکاری	
	بهار ۱۳۹۹	بهار ۱۳۹۸	بهار ۱۳۹۹	بهار ۱۳۹۸	بهار ۱۳۹۹	بهار ۱۳۹۸
کل کشور	۴۱	۴۴/۷	۳۶/۹	۳۹/۸	۹/۸	۱۰/۹
آذربایجان شرقی	۴۲/۷	۴۴/۳	۳۸/۸	۳۹/۷	۹	۱۰/۴
آذربایجان غربی	۴۲/۳	۴۶/۸	۳۷/۱	۴۱/۸	۱۲/۱	۱۰/۷
اردبیل	۴۳/۶	۴۸/۶	۴۱	۴۴/۱	۶	۹/۲
اصفهان	۴۱/۲	۴۶/۲	۳۶/۳	۴۱/۲	۱۱/۹	۱۰/۸
البرز	۳۹/۴	۴۴/۱	۳۴/۶	۳۷/۹	۱۲/۳	۱۴/۱
ایلام	۳۴/۱	۳۹/۷	۳۱/۹	۳۶	۶/۵	۹/۴
بوشهر	۳۷/۶	۴۱/۶	۳۳/۹	۲۷/۷	۹/۸	۹/۴
تهران	۴۰/۳	۴۳/۲	۳۶/۸	۲۸/۸	۸/۸	۱۰/۲
چهارمحال و بختیاری	۴۴/۷	۴۳/۹	۳۶/۲	۳۶/۵	۱۹/۱	۱۶/۹
خراسان جنوبی	۴۱	۴۶/۲	۳۹/۴	۴۲/۲	۴	۸/۷
خراسان رضوی	۴۲/۷	۴۵/۳	۳۹/۷	۴۱	۷	۹/۴
خراسان شمالی	۴۴/۳	۴۹/۸	۳۹	۴۵/۸	۱۲	۸
خوزستان	۴۰/۲	۴۴/۱	۳۵/۲	۳۶/۹	۱۲/۴	۱۶/۴
زنجان	۴۴/۸	۴۸/۶	۴۱/۹	۴۴/۵	۶/۶	۸/۴
سمنان	۳۸	۴۰/۹	۳۴/۹	۲۷/۵	۸/۱	۸/۴
سیستان و بلوچستان	۳۳/۴	۴۰	۲۹/۱	۳۴/۵	۱۳/۱	۱۴/۸
فارس	۳۷/۹	۴۲/۹	۳۵/۴	۲۹/۹	۶/۶	۷/۱
قزوین	۴۲/۹	۴۶/۵	۳۹	۴۱/۵	۹/۱	۱۰/۸
قم	۳۷/۲	۳۹/۸	۳۳/۳	۲۵/۷	۱۰/۴	۱۰/۴
کردستان	۴۴/۴	۴۸	۳۸/۶	۴۱/۹	۱۲/۹	۱۲/۷
کرمان	۳۹/۱	۴۲/۲	۳۵/۱	۲۷	۱۰/۱	۱۲/۲
کرمانشاه	۴۳/۱	۴۷/۹	۳۷/۲	۴۰/۸	۱۳/۸	۱۴/۸
کهگیلویه و بویراحمد	۳۵/۷	۴۰/۶	۳۱/۲	۲۵/۹	۱۲/۶	۱۱/۷
گیلستان	۴۰/۴	۴۳/۱	۳۶/۴	۲۸/۳	۱۰	۱۱/۱
گیلان	۴۵/۲	۵۱/۸	۴۱/۱	۴۷/۵	۹	۸/۴

۱۶/۴	۲۱	۲۴/۱	۳۱/۱	۴۰/۷	۳۹/۴	لرستان
۹/۵	۶/۲	۴۳/۶	۴۱/۴	۴۸/۱	۴۴/۱	مازندران
۸/۴	۶/۵	۳۴/۳	۳۳/۴	۳۷/۵	۳۵/۸	مرکزی
۱۶/۲	۱۲/۵	۴۱/۶	۴۰/۴	۴۹/۶	۴۶/۱	هرمزگان
۶/۲	۷/۸	۴۵/۱	۴۰/۴	۴۸/۱	۴۳/۸	همدان
۱۲/۷	۷/۶	۴۰/۳	۳۷/۹	۴۶/۱	۴۱	یزد

نتیجه گیری

شیوع گسترده ویروس کرونا اکثر قریب به اتفاق کشورهای دنیا را درگیر کرد. بعضی از کشورها با اجرای سیاست های به هنگام و دقیق، این بحران را با حداقل آسیب پشت سر گذاشتند اما بعضی کشورها با چنان آسیب و ضربه ای مواجه شدند که به نظر می آید تبعات آن تا سال ها تداوم خواهد یافت. از طرفی، بروز ناگهانی ویروس کرونا، نظام حکمرانی کشورهای مختلف را مجبور به واکنش سریع کرد؛ فرآیند حل مسأله در نظام حکمرانی کشورها کاملاً متفاوت بود به طوری که واکنش سریع در بعضی از آنها همراه شد با تصمیمات عجولانه و غیرکارشناسی و در بعضی دیگر، اقدامات و سیاست های سنجیده ای در دستور کار قرار گرفت. از طرف دیگر، یکی از تبعات شیوع ویروس کرونا تحت تأثیر قرار گرفتن فعالیت های اقتصادی است. به اعتقاد کارشناسان اقتصادی، ریسک ویروس کرونا به حدی است که می توان آن را آغازی بر وقوع یک رکود در اقتصاد جهانی دانست. اثرگذاری شیوع ویروس کرونا بر کسب و کارهای ایرانی با نظرسنجی از برخی فعالان اقتصادی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج به خوبی نشان می دهد که تحت اثر شیوع این ویروس و اعمال برخی راهکارها در جهت کنترل شیوع آن، به خصوص ماه های ابتدایی برخی از فعالیت اقتصادی با ظرفیت کم تر فعالیت نموده و برخی نیز مجبور به تعطیلی شده اند. هرچند این روند با کاهش اجرای محدودیت ها در ماه های بعدی کم تر شده است. همچنین میزان فروش، تولید، جریان نقدینگی و وضعیت اشتغال کسب و کارهای اقتصادی با شیوع ویروس کرونا دستخوش تغییرات منفی شدند به طوری که از میزان فروش، تولید و جریان نقدینگی در هر سه بخش اقتصادی کاسته شد و برخی از نیروی انسانی این کسب و کارها یا مورد تعدیل قرار گرفتند یا دچار دورکاری و غیبت موقت شدند که نشان دهنده تأثیر منفی بر اشتغال است. قیمت ها نیز در این دوران از اثر کرونا به دور نبوده اند، یکی از عواملی که بر تغییرات قیمت در این محدوده زمانی می تواند بر قیمت کالا و خدمات اثر بگذارد تغییر قیمت مواد اولیه است. با توجه به اثر این ویروس بر تمامی حوزه های اقتصادی در جهان، تغییر قیمت مواد اولیه امری قابل پیش بینی بود. با وجود اثرات منفی شیوع ویروس کرونا بروز برخی مشکلات در کسب و کارها امری اجتناب ناپذیر است. مشکلات مربوط به پرداخت جبران خدمات، بازپرداخت وام و اجاره در شرایطی که تولید و فروش رو به کاهش گذاشته است تبعات اثر شیوع این ویروس و تحت تأثیر قرار دادن کسب و کارهای اقتصادی است که در این میان دریافت وام از بانک های تجاری و شرکت های مالی خرد و یا افراد حقیقی راهکار مناسبی برای مقابله با این شرایط به نظر می رسد. یکی از سیاست هایی که اغلب کشورها به کار بسته اند، قرنطینه و یا فاصله گذاری اجتماعی و کاهش میزان فعالیت های اجتماعی تمامی یا بخش اعظمی از جامعه است. نکته ای که در اعمال این سیاست وجود دارد این است که اعمال قرنطینه در همه جا منجر به کاهش چشمگیر فعالیت افراد، مشاغل و کسب و کارها شده و آن ها خواستار دریافت کمک های مالی از دولت شده اند. از این رو دولت ها تلاش می کنند تا با بهره گیری از سیاست های مختلف اقتصادی، تبعات ناشی از اپیدمی کرونا ویروس - کوید ۱۹ را بر افراد و کسب و کارها به حداقل برسانند. کمبود تقاضا با توجه به اعمال سیاست محدودیت های اجتماعی نظیر قرنطینه

در دوران شیوع ویروس کرونا یکی از مواردی است که فضای کسب و کارها را تحت تأثیر قرار داده است و فروش اینترنتی در این دوران می‌تواند نتایج مطلوبی از خود برای مقابله با کاهش تقاضا برجای گذارد. به‌علاوه، در صورت ادامه یافتن این روند پیش‌بینی می‌شود اثرات منفی نظیر کاهش تولید همچنان وجود داشته باشد و در صورت توقف شیوع ویروس کرونا و ایجاد شرایط عادی در فضای اقتصادی کشور حداقل ۳ ماه زمان لازم است تا کسب و کارهای ایرانی به حالت عادی بازگردند. در این میان حمایت دولت از فضای کسب و کار در دوران شیوع اپیدمی به‌صورت «تأمین سرمایه در گردش از طریق اعطای وام‌های با سود پایین»، «تعویق بازپرداخت وام‌ها تا مدتی پس از پایان شیوع ویروس کرونا» و «معافیت مالیاتی در زمان اپیدمی» می‌تواند کمک شایانی برای فعالان اقتصادی باشد.

منابع

۱. داده‌ها و اطلاعات آماری مرکز آمار ایران، نیروی کار و جمعیت، نیروی کار، جداول آماری www.amar.org.ir
2. Acemoglu, D., Chernozhukov, V., Werning, I. & Whinston, M. (2020). Optimal Targeted Lockdowns in a Multi-Group SIR Model. Tech. Rep. w27102, National Bureau of Economic Research, Cambridge, MA.
3. Andersson, T., Erlanson, A., Spiro, D. & Ostling, R. (2020). Optimal Trade Between Economic Activity and Health During an Epidemic. arXiv:2005.07590 [econ].
4. Chakraborty, I. & Maity, P. (2020). COVID-19 outbreak: Migration, effects on society, global environment and prevention. *Science of the Total Environment* 728, 138882.
5. Eichenbaum, M. S., Rebelo, S., Trabandt, M., Apr. (2020). The Macroeconomics of Epidemics. Working Paper.
6. Guan, D., Wang, D., Hallegatte, S., Huo, J., Li, S., Bai, Y., Lei, T., Xue, Q., Davis, S. J., Co_man, D., Cheng, D., Chen, P., Liang, X., Xu, B., Lu, X., Wang, S., Hubacek, K. & Gong, P. (2020). Global economic footprint of the COVID-19 pandemic. Preprint, In Review.
7. Ian M. Trotter & Luís A. C. hhhmdd & Bruno C. ... Pnrito & nn drzzaa L. Bsssaa & Jsss Pnnnnnn& aa raaaa Isidro & Aline Rodrigues & Attawan G. S. Suela & Loredany R. (2020). «COVID-19 and Global Economic Growth: Policy Simulations with a 11- PandemicEnabled Neoclassical Growth Model.» Papers 2005.13722, arXiv.org, revised Jun 2020.
8. La Torre, D., Malik, T. & Marsiglio, S. (2020). Optimal control of prevention and treatment in a basic macroeconomic {epidemiological model. *Mathematical Social Sciences*, S0165489620300433.
9. Nicola, M., Alsafi, Z., Sohrabi, C., Kerwan, A., Al-Jabir, A., Iosifidis, Ch., Agha, M. and Agha, R. (2020), «The socio-economic implications of the coronavirus pandemic (COVID-19): A review». *International Journal of Surgery* 78, 185–193.

Impact of Covid 19 on economic consequences and financial markets in Iran and the world

Habibollah Nakhaei *¹

Naser Zeinabi ²

Ali Nikpour ³

Date of Receipt: 2022/01/27 Date of Issue: 2022/02/21

Abstract

Covid 19 virus has become a global epidemic with many economic consequences and has affected almost all countries of the world, and therefore it is expected that the global economy will pass 2021 with a significant recession. Covid 19 disease has led to many changes in the world order over the past century, destabilizing the global economy, social development, trade, risk, financial management and financial markets. Also, the outbreak of Corona virus has led to severe negative reactions in stock markets in various countries. Meanwhile, Iran, like many countries involved in this global epidemic, is suffering as a result of the economic consequences. This necessity led to the economic consequences of this disease on the Iranian economy. Iran's economy has gone through two difficult years, 99 and 1400, and is now facing a global phenomenon. In the present study, an attempt is made to address all the economic consequences of the Covid 19 virus around the world, as well as stock markets, and specifically to Iran and its situation in the Iranian economy.

Keywords

Iran Economy, Covid 19, Economics and Finance, Economic Variables, Stock Markets

1. Corresponding Author, Assistant professor of accounting, Birjand Branch, Islamic Azad University, Birjand, Iran (hnakhaei@iaubir.ac.ir)

2. PhD Student in Accounting, Islamic Azad University, Ghaenat Branch, Iran (naserzeinabi@gmail.com)

3. PhD Student in Accounting, Islamic Azad University, Ghaenat Branch, Iran (nikpour.ali64@gmail.com)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی